

SARS E UTULLUTSE HO SE IKOBELE TEFO YA LEKGETHO KA BOFOKISI BO ETSWANG KA THUSO YA DATA

Tshwane, 9 Tshitwe 2021 — Ditshebeletso tsa Lekgetho tsa Afrika Borwa (SARS) di sebetsa ka thata ho phethahatsa maikemisetso a tsona a mawala a ho eketsa le ho atolosa tshebediso ya *data* ho ntlafatsa botshepehi ba diphetho le ho ntlafatsa bokgoni ba ho fokisa diketso tse hlokanang boikobelo ba tefo ya lekgetho. SARS e kgothaditswe ke katleho ya kapele e mabapi le sena se boletsweng la ho qetela.

Ka ho sebedisa *data* e tswang mehloding e fapaneng ya lehae le ya matjhabeng jwalo ka kabelo dimotlolong tsa boithuto ba metjhine, tse ka bakang kotsi le ho kgethweng ha dinyewe, ho se ho hlokometswe ditsela tse itseng tsa tlwaelo mme tsena di behile ditholwana tse ntle ka makgetlo tseo tse ding tsa tsona ho ileng ha tlalehwa ka tsona.

Mehlala ya mekga ena ya boraro e akaretsa dibanka, matlole a peho ya meja fatshe, banehedhi ba inshoreense ya kalafo, ofisi ya ngodiso ya matlo, rejistara ya dikhampani, rejistara ya naha ya dipalangwang, lenane le bohareng la bafepedi la Lefapha la Matlotlo mmoho le rejistara ya naha ya dipalopalo tsa setjhaba. Mehlodi ya matjhaba ya *data* e akaretsa phapanyetsano ka lesedi e mabapi le thepa tsa ditjhelete tsa Mafrikaborwa tse mose ho tswa mabatoweng a ka bang 100 a matjhaba, mmoho le ditumellano tse mmalwa tsa taolo tseo re nang le tsona le mekgatlo eo e leng bomphato ba rona.

Tswelopele e mabapi le mosebetsi ona o mawala o akaretsa tsena:

- Ka mora katleho ya ho bokella lekgetho le fetang R172 billion ho tswa maitekong a boikobelo ba tefo ya lekgetho selemong se fetileng sa ditjhelete, selemong sena sa ditjhelete SARS e se e bokelletse R115 billion ho tswa diketsahalang tsa boikobelo ba tefo ya lekgetho. Tjheleteng ena, 33% ke ka lebaka la ho lekolwa ka hloko ha balefalekgetho ka sepheo sa ho fumana tse ka bakang kotsi ka tshebediso ya *data* le boithuto ba metjhine.
- Tlalehong ya pejana ya batho ba 26 000 ba nang le diketsahalo tsa ikonomi le/kapa thepa e fetang R1 million, ke ba ka bang 1000 ba seng ba fumanwe ba na le seabo diketsong tsa ho hlatsuwa ha tjhelete mmoho le bonokwaneng bo bong bo hloabaetsang haholo.
- Sehlopheng sa pele sa batho ba 275 ba nang le thepa mose ba fumanweng ka thuso ya lenaneo la Phapanyetsano ka Lesedi, ba pele ba 50 ba se ba kgethetswe ho ya lekolwa ka botebo mabapi le thepa tsena tsa bona le ditshireletsi tse qobang tefo ya lekgetho, ho sa ntse ho tla latela tse ngata. Re sebetsa mmoho le IRS mane US, ka ho sebedisa Molao wa Matjhabeng wa Boikobelo ba Akhaonto ya Lekgetho (FATCA), o re thusitseng ho ikopanya le palo e itseng ya Mafrikaborwa a amehang ditabeng tse mabapi le tshenolo e bitswang *Pandora*, mmoho le botsetedi dinaheng tse mmalwa.
- Tabeng ya mmuso e mabapi le phumano ya di-PPE, tsepamiso ya rona ya maikutlo hodima Lenane le Bohareng la Bafepedi (CSD) e utullutse palo e kgolo ya barekisi ba fanang ka ditshebeletso ho mmuso empa ba sa ikobeletse tefo ya lekgetho. Ka ho qolleha, re fumane hore ke ditheo tse ka bang 1900, moo setheo ka seng se fumaneng tjhelete e fetang R1-million (pakeng tsa

Tlhakubele 2020 - Motsheanong 2021), ho tswa dikontrakeng tsa mmuso mme sena ke paloyohle ya R6.3 billion, le ha ho le jwalo ha ba ingodisa ho ba barekisi ba VAT; ba bang ba 2380 ke barekisi ba VAT ba faetseng dikgutliso tsa ha ho letho, ho sa natswe hore kaofela ha bona ba fumane tjhelete e fetang R9 billion ho tswa dikontrakeng tsa mmuso. Mosebetsi wa hore merero ya balefalekgetho bana e be e nepahetseng o ntse o tswela pele hantle. Ho se ho fumanwe tjhelete ya sethatho ya R220 million ka lebaka la dihlahlobo tsa tlatsetso tse entsweng; ho thibetswe tjhelete e ka bang R75 million ya dipusetso tsa boqhekanyetsi mme mekutu ya ho bokella sekoloto e ntse e tswela pele. Tabeng ka nngwe, SARS e boela e nka mehato ya botjhotjhisi ba bonokwane moo sena se hlokehang teng.

- Ka tshebediso ya ditlaleho tsa ba pepesang tse sa lokang mmoho le mehlodi ya *data* ka mekga ya boraro, morao tjena SARS, ka mora diphuputso tse matla, e ile ya roma basebetsi ba yona ba fetang 90 ho etsa e nngwe ya matsholo a maholohadi a patlo le kgapo. Letsholo lena le hlwaile ditheo tse 11 dibakeng tse 4 tse fapaneng mmoho le balefalekgetho ba 27 bao ho belaelwang hore ba entse ditsebahatso tsa leshano ka dilemolemo. Thepa yohle e ntse e behetswe ka thoko ha diphuputso tsena di ntse di tswela pele.
- Diphetho tsa diphuputso tsa rona tsa bonokwane di bile le katleho e fetang ya dikahlolo tse 70 selemong sena feela.

Khomishenara ya SARS, Edward Kieswetter o ananela hore "re sa ntse re na le tsela e telele empa re kgothatswa ke hore tsela ya rona e mawala e qala ho beha ditholwana tse ntle esale kapele". O tswetse pele ka ho eletsa hore "SARS e sebetsa ho tswa kgopolong ya hore bongata ba balefalekgetho ke batho ba tshepahalang le ba batlang ho ikobela molao. Ho balefalekgetho bana re tla sebetsa ka thata ho ba thusa ka ho ba neha tlhakisetsa le ho nolofatsa bothata ba ho ikobela. Le ha ho le jwalo, bao ba tswelang pele ho qhekanyetsa mokgwatshebetso wa lekgetho ba tlameha ho tseba hore ho etsa sena ke ho ipakela mathata hobane re motjheng wa ho aha botjha le ho etsa hore setheo sena e be sa sekwalekwale. Ha re ntse re ananela Letsatsi le Kgahlano le Manyofonyofo, SARS e dutse e ikemiseditse ho aha bokgoni ba yona le ho phethahatsa molao mmoho le ho tsomana le bao ba etsang ka boomo kapa ba batlang ho e nonyetsa."

Boeletsisi ke hore balefalekgetho ba sa ikobeleng boitlamo ba bona ba tefo ya lekgetho ba ikopanye le SARS ka tsela ya lenaneo la tshenolo ya tsohle ka boithaopo (VDP) ho bona hore na tshenolo eo ya bona e ka ba beha monyetleng wa ho fumana kimollo ya VDP na. Moo tshenolo e seng monyetleng wa kimollo, molefalekgetho o eletswa ka thata hore a lokise merero ya hae ya lekgetho ka ho sebedisa mekgwa e fapaneng e fumanehang ha jwale. Lenaneo la VDP le se le sebetsane le dikopo tse fetang 1000 mme le bile le katleho ya tjhelete e kana ka R2.5 billion ya lekgetho selemong sena.

"Ponelopele ya rona ya ho aha SARS e bohlale ya sekwalekwale eo botshepehi ba yona bo sa belaelweng, e qala ho beha ditholwana" ho rialo Khomishenara Kieswetter.

Ho fumana lesedi le fetang lena, ka kopo ikopanye le SARS ka SARSMedia@sars.gov.za